

ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра філософії та соціально-політичних наук

Затверджую:
Декан факультету

проф. Є. В. Мироненко / /
«_3_» ____09____ 2024_р.

Розглянуто і схвалено
на засіданні кафедри філософії та СПН
Протокол №1 від 3.09.2024р.

В. о. завідувача кафедри
доц. О.П. Кваша / /

**Робоча програма навчальної дисципліни
«ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ УКРАЇНИ»**

Розробник: О. П. Кваша, канд. політ. наук

Краматорськ – Тернопіль 2024

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Показники		Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
денна на базі ПЗСО	денна на базі ОКР «Молодший бакалавр»		денна на базі ПЗСО	денна на базі ОКР «Молодший бакалавр»
Кількість кредитів		ОПП (ОНП) «Політологія»	вибіркова	
4				
Загальна кількість годин				
120				
Модулів – 1		Професійна кваліфікація: бакалавр політології	Рік підготовки	
Змістових модулів – 1			3	
Індивідуальне науково-дослідне завдання			Семестр	
_____ (назва)			5	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних 2 / самостійної роботи студента 5 /		Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський)	30/4	
			Практичні/Лабораторні	
			15/	/
			Самостійна робота	
			75/116	
			Вид контролю	
		залік		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить для денної форми навчання - 45/75, заочної 4/116

II ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1 Навчальна дисципліна «Історія філософії України» є нормативним курсом, побудованим у відповідності із вимогами Закону України «Про освіту», щодо формування в молоді шанобливого ставлення до нашої минувшини, вміння аргументовано й активно захищати національні цінності на рівні взаємної поваги до культурних здобутків інших народів.

Актуальність дисципліни «Історія філософії України» полягає в тому, що вона дозволяє розглянути розвиток вітчизняної філософської думки від її витоків і до сьогодення. Українська філософія є невід'ємною частиною національної культури, виявом народного духу. Із зростанням духовної сили народу, його національної самосвідомості, виникає потреба в осмисленні самого феномену української духовності, а відтак – і в зверненні до історії філософії в Україні.

1.2 Мета дисципліни - ознайомити студентів з: історією української філософії від доби Київської Русі до сьогоднішнього дня; специфікою філософського світоглядного освоєння українцями дійсності; історією виникнення і розвитку філософських ідей; з філософськими концепціями, основними теоретичними проблемами української філософії та її поняттєвим апаратом. Сформувати у студентів філософську культуру мислення, шляхом прилучення їх до світоглядної та методологічної культури України. Сформувати свідомість студентів на засадах сучасних гуманістичних ідеалів, демократичних цінностей, національно-патріотичних та громадянських пріоритетів.

1.3 Завдання дисципліни: освоєння студентами теоретичних положень філософських вчень українських філософів; розглянути українську філософію як важливу складову нашої духовної культури, її зв'язок з мистецтвом та мораллю; прищеплення вміння бачити її національну своєрідність, формування розуміння студентами місця української філософії в контексті світової філософії, та її значення для розвитку національної свідомості.

1.4 Передумови для вивчення дисципліни : базою для вивчення дисципліни є попереднє вивчення таких дисциплін, як: «Історія України», «Всесвітня історія», «Історія зарубіжних політичних вчень», «Історія української культури», «Конституційне право України», «Філософія», та ін.

1.5 Мова викладання: українська

III ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

При викладанні навчальної дисципліни «Історія філософії України» увага приділяється оволодінню здобувачами такими загальними та фаховими (спеціальними) компетентностями, як:

- знання предметної області та професійної діяльності (ЗК01);

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен продемонструвати достатній рівень сформованості наступних програмних результатів навчання:

- розуміти предметну область, етичні та правові засади професійної діяльності (РН01);

Здобувачі вищої освіти, вивчаючи навчальну дисципліну «Історія філософії України», опановують систему знань і навичок, що дозволяють сформувати такі спеціальні результати:

у когнітивній сфері:

здобувач здатний продемонструвати знання і розуміння основних етапів становлення і розвитку української філософської традиції, розуміння специфіки української парадигми філософії в її визначальних рисах, усвідомлення особливості структурної кореляції між історією України, національним менталітетом і філософською традицією, розуміти роль історії філософії для актуального філософського мислення, розуміти місце вітчизняної інтелектуальної традиції у світовій традиції, мати уявлення про еволюцію основних філософських ідей та проблем, орієнтацію в напрямках і тенденціях сучасного філософського дискурсу, їх зв'язку з попередньою інтелектуальною історією.

в афективній сфері:

здобувач здатний критично осмислювати лекційний та позалекційний навчальний матеріал, використовувати набуті знання при веденні дискусій з актуальних проблем специфіки української парадигми філософії в її визначальних рисах; здобувач здатний демонструвати знання спеціалізованої літератури із історико-філософських досліджень, аналізувати науково-

історичну та філософську літературу (як тексти першоджерел так й критичні дослідження), визначати їх місце і роль в історії української та світової філософії, аналізувати основні етапи розвитку історії української філософії, орієнтуватися у сучасних наукових концепціях, в межах яких здійснюється її вивчення, ключові історичні події та постаті, які визначали розвиток історії вітчизняної філософії; здобувач здатний співпрацювати із іншими здобувачами та викладачем в процесі обговорення проблемних моментів на лекційних та практичних заняттях, при виконанні і захисті індивідуальних завдань; ініціювати і брати участь у дискусії з питань навчальної дисципліни, розділяти цінності колективної та наукової етики.

у психомоторній сфері:

здобувач здатний самостійно бачити, виявляти та аналізувати феномен української філософії у широкому контексті культури, філософської антропології та футурології; здобувач здатний брати участь в інтелектуальних дискусіях, використовувати ввічливі форми звернення до опонента, концентруватися на значущих складових судження, не переходячи на особистості; здобувач здатний презентувати результати проведених історико-філософських досліджень та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів, мати навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здобувач здатний самостійно здійснювати пошук, систематизацію, викладення літературного матеріалу; здобувач здатний здійснювати аналіз та інтерпретацію гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї.

IV ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Історія української філософії, її предмет, і значення

Структура курсу. Історія української філософії як чинник розвитку національної самосвідомості. Культурологічний аспект дослідження історії української філософії. Складові частини історико-філософського українознавства. Витоки і суспільні передумови формування філософської думки в Україні. Міфологічні уявлення давніх слов'ян і християнство як чинники становлення філософської думки Київської Русі.

Тема 2. Філософська думка Київської Русі

Передфілософські уявлення давніх слов'ян. Роль християнства у становленні філософської думки Київської Русі. Поняття філософії у киево-руській культурі. Онтологічні та натурфілософські уявлення діячів культури Київської Русі. Гносеологічна проблематика у пам'ятках Київської Русі. — Розуміння людини та її сутності у культурі Київської Русі. — Морально-етичні уявлення в Київській Русі. — Погляди на історію діячів киево-руської культури. — Загальні особливості філософської культури Київської Русі.

Тема 3. Гуманістичні та реформаційні ідеї у філософській думці України (кінець XV - початок XVIIIст.)

Зміна соціально-культурної ситуації в Україні кінця XV ст. Передренесансні ідеї в філософській культурі України кінця XV початку XVI ст. Ідеї неоплатонізму, «Ареопагітики» та ісихазм в українській культурі. Гурток київських книжників. Внесок українських інтелектуалів у розвиток гуманістичних ідей (Ю. Дрогобич, М. Русин, С. Оріховський та ін.). Філософські ідеї діячів Острозького культурно-освітнього центру. Полемісти. Філософські погляди І. Вишенського. Філософія у братських школах.

Тема 4. Філософія України доби Бароко. Києво-Могилянська академія

Своєрідність філософії доби українського бароко. Києво-Могилянська академія - перший в Україні центр професійної філософії. Розуміння філософії професорами Києво-Могилянської академії. Натурфілософська проблематика в філософських курсах Академії. Проблеми теорії пізнання та логіка у працях діячів Академії. Розуміння професорами Академії сутності людини та історії. Морально-етична проблематика. Раціоналізація православ'я.

Тема 5. Філософія Григорія Сковороди

Етапи життєвого і творчого шляху Г. Сковороди. Особливості стилю мислення. Вихідні принципи філософської позиції Г. Сковороди. Платонізм та стоїцизм як джерела філософської спадщини Сковороди. Вчення про дві натури і три світи. Концепція «сродної праці» і «нерівної рівності». Проблеми пізнання, самопізнання і Богопізнання у творчості Сковороди. Філософія серця. Розуміння щастя. Григорій Сковорода як тип українського інтелігента.

Тема 6. Філософське підґрунтя українського романтизму

Сутність романтизму, умови його розвитку в Україні. Західноєвропейські витoki українського романтизму. Романтизм як світоглядна основа нового українського письменства. Український романтизм в Західній Україні. М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький. Філософсько-літературна діяльність Руської трійці. Східний варіант українського романтизму. М. Гоголь, М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко. Діяльність Кирило-Мефодіївського братства.

Тема 7. Українська академічна філософія XIX - поч. XX ст. Філософські погляди українських соціал-демократів.

Загальна характеристика академічної філософії на Україні (XIX - поч. XXст.). Тип філософування. Розвиток філософських традицій Києво-Могилянської академії. Філософські погляди П. Д. Юркевича. Історіософська концепція М.П. Драгоманова: ідея громадського поступу. Особливості поглядів на вирішення національного питання. Основні соціальні та філософські ідеї у творчості Лесі Українки. Філософські погляди І.Франка. Національна ідея в творчості вченого.

Тема 8. Філософська думка в Україні XX ст

Соціально-культурне тло існування філософської думки українського народу у 20 - 80-ті роки XX ст. Філософія національного радикалізму, концепція «інтегрального націоналізму» Д.Донцова. Філософські ідеї в творчості Б.О.Кістяківського, М.С.Грушевського, В.К.Винниченка, В.І.Вернадського, Д.І.Чижевського, В.К.Липинського. Розвиток філософії на Україні у 60 – 90-ті роки.

4.1 Розподіл обсягу дисципліни за видами навчальних занять та темами

№ з/п	Назви змістових модулів і тем	Кількість годин (денна / заочна форма)			
		Усього	в т.ч.		
			Л	П (С)	Лаб
Змістовий модуль 1 Історія філософії України					
1	Тема 1. Історія української філософії. Її предмет, метод, значення	15	2		13/15
2	Тема 2. Філософська думка Київської Русі	15	4/1	2	9/14
3	Тема 3. Гуманістичні та реформаційні ідеї у філософській думці України (кінець XV - початок XVII ст.)	15	4/1	2	9/14
4	Тема 4. Філософія України доби Бароко. Києво-Могилянська академія	15	4/1	2	9/14
5	Тема 5. Філософія Григорія Сковороди	15	4/1	2	9/14
6	Тема 6. Філософське підґрунтя українського романтизму	15	4	2	9/15
7	Тема 7. Українська академічна філософія XIX - поч. XX ст. Філософські погляди українських соціал-демократів.	15	4	2	9/15
8	Тема 8. Філософська думка в Україні XX ст	14	4	2	8/15
9	Модульна контрольна робота	1		1	
Усього годин		120	30/4	15	75/116

Л – лекції, П (С) – практичні (семінарські) заняття, Лаб – лабораторні заняття, СРС – самостійна робота студентів.

4.2 Тематика семінарських занять

з/п	Тема заняття
1	Філософська думка Київської Русі
2	Гуманістичні та реформаційні ідеї у філософській думці України (кінець XV - початок XVII ст.)
3	Філософія в Києво-Могилянській академії XVII – XVIII ст.
4	Філософія Григорія Сковороди
5	Філософія українського просвітництва і романтизму
6	Академічна філософія в Україні XIX- поч. XX ст.
7	Філософська думка в Україні XX ст.

4.3 Перелік індивідуальних завдань

Головною метою індивідуальних завдань є контроль самостійної роботи студентів. Цей контроль здійснюється завдяки написанню студентами доповідей, рефератів, презентацій тощо. Підготовка презентації – вид самостійної роботи, що виконується студентом поза аудиторними годинами. Студент вільно обирає тематику з числа тем, які пропонуються планами семінарських занять, або узгоджує з викладачем ініціативну тематику. Наступним кроком студент здійснює бібліографічний пошук, використовуючи бібліотечні фонди або Інтернет-ресурси. Також складає план презентації або ставить питання, на які треба отримати аргументовану відповідь. Опанувавши джерела за темою, студент розкриває зміст питань та представляє виконану роботу на семінарі. Обсяг презентації – 10-15 слайдів, текст доповіді – 4-5 стандартних сторінок, набраних на комп'ютері. Основний зміст презентації доповідається у вільній формі на семінарському занятті, і студент отримує оцінку від викладача.

Теми рефератів, презентацій.

1. Ментальність українського народу та його любов до мудрості.
2. Філософська наука в Україні.
3. Розвиток української філософії: від кордоцентризму до раціоналізму.
4. Поняття кордоцентризму в українській філософії.
5. Філософські засади української міфології.
6. Пам'ятки філософської культури Давньої України.
7. Українські мислителі доби Київської Русі.
8. Неоплатонізм українських мислителів Давньої України.
9. Філософсько-теологічні погляди Івана Вишенського.
10. Острозький культурно-освітній центр.
11. Філософська думка у братських школах.
12. Гуманістичні ідеї в творчості Юрія Дрогобича.
13. Діяльність львівських братчиків.
14. Філософська освіта в Києво-Могилянській академії.
15. Петро Могила як реформатор філософської освіти в Києві.
16. Проблема матерії у філософських курсах професорів Києво-Могилянської академії.
17. Соціально-політичні погляди Києво-могилянців.
18. Платонізм та стоїцизм як засади творчості Григорія Сковороди.
19. Проблема людини у творчості Григорія Сковороди.
20. Проблема нерівної рівності у творчості Григорія Сковороди.
21. Парафілософська література як відображення романтичного світогляду українського народу.
22. Діяльність Руської Трійці в Галичині.
23. Ідеї Романтизму в творчості Тараса Шевченка.
24. Хутірна філософія Миколи Куліша.
25. Філософія серця Памфіла Юркевича.
26. Філософія мови Олександра Потебні.

27. Соціальна філософія Михайла Драгоманова.
28. Проблема національної ідеї в творчості Івана Франка.
29. Ідеї монархізму в творчості В'ячеслава Липинського.
30. Культурницький націоналізм Володимира Винниченка.
31. Проблеми історії філософії в творчості Йосипа Сліпого.
32. Соціально-філософські погляди Андрея Шептицького.
33. Філософія Львівсько-Варшавської школи.
34. Українська діаспорна філософія.
35. Філософські погляди О.Кульчицького.

V МЕТОДИ НАВЧАННЯ

(«Положення про організацію освітнього процесу в ДДМА», затверджено Вченою радою ДДМА 26.09.2019 р. протокол №2; «Положення про навчальний дистанційний курс і організацію навчального процесу за заочною (заочно-дистанційною) формою в системі Moodle DDMA у ДДМА», затверджено Вченою радою ДДМА 23.06.2017 р. протокол №6).

В процесі вивчення дисципліни використовуються наступні методи та підходи навчання:

- пояснювально-ілюстративні методи - здобувачі одержують знання на лекціях, з навчальної або методичної літератури шляхом конспектування, тезування, анотування, рецензування, під час консультацій з підготовки рефератів та/або доповідей;
- евристичний метод – під керівництвом викладача або на основі евристичних вказівок здобувачі активно намагаються знайти рішення висунутих у навчанні, або сформульованих самостійно, пізнавальних завдань, що дозволяє активізувати мислення, викликати зацікавленість до пізнання на практичних заняттях та контрольних точках
- комбінація лекційних та практичних занять та консультацій (зокрема особистих консультацій з викладачем та використанням системи Moodle) із розв'язанням ситуаційних завдань, які розвивають аналітичні здібності та навички роботи в колективі;
- метод самостійної роботи здобувачів та самостійного навчання – розв'язання практичних завдань та опрацювання теоретичного матеріалу, що виноситься на самостійне вивчення. Самостійна робота з вивченням оприлюднених навчальних матеріалів, зокрема в системі Moodle.
- активні методи навчання (дискусійні методи) – в будь-яких формах навчання, включаючи лекційні заняття, використовуються елементи дискусії, а саме: обговорення, суперечки, зіткнення позицій, бізнес-симуляції ділові ігри, кейси, тренінги, пояснення, бесіди, дискусії, діалог.

VI КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Контроль знань здобувачів здійснюється за рейтинговою накопичувальною (100-бальною) системою, яка передбачає складання обов'язкових контрольних точок.

З дисципліни «Історія філософії України», яка завершується заліком, поточна успішність оцінюється, виходячи зі 100 балів. Здобувач, який склав контрольні точки і набрав 55 і більше балів на початок сесії, має право отримати підсумкову оцінку без складання заліку.

Контрольні заходи включають:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних і оцінюється сумою набраних балів;

модульний контроль, що проводиться у формі підсумкової контрольної роботи за відповідний змістовий модуль і має на меті оцінку результатів навчання здобувача після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового заліку, відповідно до графіку навчального процесу.

Оцінювання знань здобувача під час занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

- розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються; ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;
- ознайомлення з рекомендованою літературою; вміння поєднувати теорію з практикою при розгляді історичних і політичних ситуацій, вміння складати порівняльні характеристики

різних філософських традицій у відповідності з історичними умовами їх формування, виконання індивідуальних завдань та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

- логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і при виступах в аудиторії;
- здатність проводити критичну та незалежну оцінку певних проблемних питань;
- вміння здійснювати узагальнення інформації, обґрунтовувати власну точку зору та робити висновки, грамотність подачі матеріалу та оформлення роботи;
- вміння складати порівняльні характеристики різних філософських традицій у відповідності з історичними умовами їх формування, здійснювати філософський аналіз джерел;
- вміння критично осмислювати основні ідеї як вітчизняної так і зарубіжної філософії.

Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи здобувачів є: глибина і міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію та обробку, самореалізація на практичних заняттях.

Переведення набраних здобувачем балів за 100-бальною шкалою в оцінки за національною (5-бальною) шкалою та шкалою ECTS здійснюється в відповідності до таблиці:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи)	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
81 – 89	B	добре	
75 – 80	C		
65 – 74	D	задовільно	
55–64	E		
30–54	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
0 – 29	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ

№	Назва і короткий зміст контрольного заходу	Характеристика змісту засобів оцінювання
1.	Контроль поточної роботи на семінарських заняттях	<ul style="list-style-type: none"> • фронтальне опитування за термінологічним матеріалом та за питаннями до семінарського заняття; • оцінювання активності участі у дискусіях
2.	Індивідуальні завдання	<ul style="list-style-type: none"> • письмовий звіт або реферат, або презентація про виконання індивідуального завдання; • оцінювання самостійності та якості виконання завдання в ході звіту-захисту та співбесіди
3.	Залікова контрольна робота	<ul style="list-style-type: none"> • питання до контрольної роботи
Підсумковий контроль		<ul style="list-style-type: none"> • питання до заліку

VII СЕМЕСТРОВИЙ ГРАФІК

Склад і графік складання контрольних точок дисципліни «Історія філософії України», форми і терміни контролю (спеціальність 052 Політологія) для денної форми навчання

№	Назва і стислий зміст контрольного заходу	Рейтингова оцінка		Тиждень
		min	max	
1	Аудиторна робота здобувача оцінюється на основі його відповідей на заняттях, активності у роботі протягом семестру. Поточний контроль – контроль поточної роботи на семінарських заняттях. Студент здатний продемонструвати критичне осмислення лекційного та позалекційного матеріалу, виступати з доповідями з визначених питань, брати кваліфіковану участь у дискусії з наведенням аргументації.	25	40	1-14
2	Написання реферату, або презентація.	5	10	1-14
3	Модульна контрольна робота	25	50	14
4	Оцінка поточної успішності	55	100	15
	Підсумковий контроль	55	100	15

VIII РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

8.1 Основна література

1. Білодід Ю. М. Філософія. Український світоглядний акцент : навч. посібник. К. : Кондор, 2006. 356 с.
2. Вандишев В.М. Феномен української філософії: пошук ідей: Монографія. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. - 144 с.
3. Горський В. С. Історія української філософії : підручник / В. С. Горський, К. В. Кислюк. К. : Либідь, 2004. 488 с.
4. Горбач Н. Я. Специфіка української філософії / Н. Я. Горбач. Л. : Каменярь, 2006. 215 с.
5. Дубінін В. В. Розвиток філософської думки в Україні : навч. посібник. – Краматорськ : ДДМА, 2006. 208 с.
6. Кралюк П. М. Історія філософії України : підручник. – К. : КНТ, 2015. – 652 с.
7. Історія філософії України : навч. посіб. / Кралюк П. М. ; Нац. ун-т «Остроз. акад.». - Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Остроз. акад.», 2013. 650 с.
8. Історія української філософії : підручник / С. В. Бондар, Г. В. Вдовиченко, Н. Ю. Кривда, В. Д. Литвинов. – К. : Академвидав, 2008. – 624 с.
9. Історія української філософії: хрестоматія / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка; упоряд. М. В. Кашуба. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І.Франка, 2004. 356 с.
10. Історія української філософії: Підручник / М. Ю. Русин, І. В. Огородник, С. В. Бондар та ін. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К. : ВПЦ "Київський університет", 2008. 591 с.
11. Історія філософії в її зв'язку з освітою : підручник / Г. І. Волинка, В. І. Гусев, Н. Г. Мозгова, І. В. Огородник ; за ред. Г. І. Волинка. К. : Каравела, 2006. 480 с.

8.2. Додаткова література

1. Верба Г. М. Ключ до християнської філософії Григорія Сковороди ("Сковорода і Біблія". Путівник) : монографія/ Г.М. Верба; ДВНЗ " Переяслав-Хмельницький держ. педагогічний ун-т ім. Григорія Сковороди". Центр сквородинознавства. - Т.: Астон, 2007. 655с
2. Горбач Н Я. Філософські переконання Івана Франка. / Н. Я. Горбач. - Л. : Каменяр, 2006. 112 с.
3. Наш перворозум. Григорій Сковорода на портреті і в житті : фотокнига / авт.-упоряд. В. Я. Стадниченко, М. А. Шудря. К. : Спалах, 2004. 180 с.
4. Історія філософії України як галузь наукового дослідження і академічна дисципліна в 1950–2000 роках / С. Йосипенко, О. Вдовина, М. Симчич // [Sententiae](#). - 2011. - № 2. - С. 108-119. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/senten_2011_2_8
5. Релігійно-філософська думка в Києво-Могилянській академії: Європейський контекст. - К., 2002.

8.3 Джерела інформації

1. www.dgma.donetsk.ua
2. www.ru.wikipedia.org
3. <http://www.ognb.odessa.ua/> – бібліотека ім. М. Горького
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> – бібліотека ім. В. Вернадського
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> – бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т. Шевченка
6. <http://www.filosof.com.ua/> – Інститут філософії ім Г.Сковороди
7. <http://www.inst-ukr.lviv.ua/> – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича